

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
IV kadencja
Prezes Rady Ministrów
RM 10-44-03

Druk nr 1566
Warszawa, 23 kwietnia 2003 r.

Pan
Marek Borowski
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Na podstawie art. 118 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. przedstawiam Sejmowi Rzeczypospolitej Polskiej projekt ustawy

**- o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny
i opiekuńczy oraz niektórych innych
ustaw.**

W załączeniu przedstawiam także opinię dotyczącą zgodności proponowanych regulacji z prawem Unii Europejskiej.

Jednocześnie uprzejmie informuję, że do prezentowania stanowiska Rządu w tej sprawie w toku prac parlamentarnych został upoważniony Minister Sprawiedliwości.

Z wyrazami szacunku

(-) Leszek Miller

U S T A W A

z dnia

o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw¹⁾

Art. 1. W ustawie z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. Nr 9, poz. 59, z 1975 r. Nr 45, poz. 234, z 1986 r. Nr 36, poz. 180, z 1990 r. Nr 34, poz. 198, z 1995 r. Nr 83, poz. 417, z 1998 r. Nr 117, poz. 757, z 1999 r. Nr 52, poz. 532, z 2000 r. Nr 122, poz. 1322 oraz z 2001 r. Nr 128, poz. 1403) w tytule I „Małżeństwo” wprowadza się następujące zmiany:

1) art. 10 otrzymuje brzmienie:

„Art. 10. § 1. Nie może zawrzeć małżeństwa osoba nie mająca ukończonych lat osiemnastu. Jednakże z ważnych powodów sąd opiekuńczy może zezwolić na zawarcie małżeństwa osobie, która ukończyła lat szesnaście, jeżeli drugi z przyszłych małżonków ukończył lat osiemnaście, a z okoliczności wynika, że zawarcie małżeństwa będzie zgodne z dobrem założonej rodziny.

§ 2. Unieważnienia małżeństwa zawartego przez osobę, która nie ukończyła lat szesnastu albo po ukończeniu lat szesnastu, lecz przed ukończeniem lat osiemnastu zawarła związek małżeński bez zezwolenia sądu opiekuńczego lub za zezwoleniem sądu, lecz z osobą, która nie ukończyła lat osiemnastu, może żądać każdy z małżonków.

§ 3. Nie można unieważnić małżeństwa z powodu braku przepisanego wieku, jeżeli małżonek przed wytoczeniem powództwa ten wiek osiągnął.

§ 4. Jeżeli kobieta zaszła w ciążę, jej mąż nie może żądać unieważnienia małżeństwa z powodu braku przepisanego wieku.”;

2) po art. 28 dodaje się art. 28¹ w brzmieniu:

„Art. 28¹. Jeżeli prawo do mieszkania przysługuje jednemu małżonkowi, drugi małżonek jest uprawniony do korzystania z tego mieszkania w celu zaspokojenia potrzeb rodziny. Przepis ten stosuje się odpowiednio do przedmiotów urządzenia domowego.”;

3) tytuł działu III otrzymuje brzmienie:

„Małżeńskie ustroje majątkowe”;

4) w dziale III tytuł rozdziału I otrzymuje brzmienie:

„Ustawowy ustrój majątkowy”;

5) art. 31 otrzymuje brzmienie:

„Art. 31. § 1. Z chwilą zawarcia małżeństwa powstaje między małżonkami z mocy ustawy wspólność majątkowa (wspólność ustawowa) obejmująca przedmioty majątkowe nabyte w czasie jej trwania przez oboje małżonków lub przez jednego z nich (majątek wspólny). Przedmioty majątkowe nie objęte wspólnością ustawową należą do majątku osobistego każdego z małżonków.

§ 2. Do majątku wspólnego należą w szczególności:

1) pobrane wynagrodzenie za pracę i dochody z innej działalności zarobkowej każdego z małżonków,

- 2) dochody z majątku wspólnego, jak również z majątku osobistego każdego z małżonków,
- 3) środki zgromadzone na rachunku otwartego lub pracowniczego funduszu emerytalnego każdego z małżonków.” ;

6) uchyla się art. 32;

7) art. 33 otrzymuje brzmienie:

„Art. 33. Do majątku osobistego każdego z małżonków należą:

- 1) przedmioty majątkowe nabyte przed powstaniem wspólności ustawowej,
- 2) przedmioty majątkowe nabyte przez dziedziczenie, zapis lub darowiznę, chyba że spadkodawca lub darczyńca inaczej postanowił,
- 3) prawa majątkowe wynikające ze wspólności łącznej podlegającej odrębnym przepisom,
- 4) przedmioty majątkowe służące wyłącznie do zaspokajania osobistych potrzeb jednego z małżonków,
- 5) prawa niezbywalne, które mogą przysługiwać tylko jednej osobie,
- 6) przedmioty uzyskane z tytułu odszkodowania za uszkodzenie ciała lub wywołanie rozstroju zdrowia albo z tytułu zadośćuczynienia za doznaną krzywdę; nie dotyczy to jednak renty należnej poszkodowanemu małżonkowi z powodu całkowitej lub częściowej utraty zdolności do pracy zarobkowej albo z powodu zwiększenia się jego potrzeb lub zmniejszenia widoków powodzenia na przyszłość,
- 7) wierzytelności z tytułu wynagrodzenia za pracę lub z innej działalności zarobkowej jednego z małżonków,

- 8) przedmioty majątkowe uzyskane z tytułu nagrody za osobiste osiągnięcia jednego z małżonków,
- 9) prawa autorskie i prawa pokrewne, prawa własności przemysłowej oraz inne prawa twórcy,
- 10) przedmioty majątkowe nabyte w zamian za składniki majątku osobistego, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej.”;

8) po art. 34 dodaje się art. 34¹ w brzmieniu:

„Art. 34¹. Każdy z małżonków jest uprawniony do współposiadania rzeczy wchodzących w skład majątku wspólnego oraz do korzystania z nich w takim zakresie, jaki daje się pogodzić ze współposiadaniem i korzystaniem z rzeczy przez drugiego małżonka.”;

9) art. 36 otrzymuje brzmienie:

„Art. 36. § 1. Oboje małżonkowie są obowiązani współdziałać w zarządzie majątkiem wspólnym, w szczególności udzielać sobie wzajemnie informacji o stanie majątku wspólnego, o wykonywaniu zarządu majątkiem wspólnym i o zobowiązaniach obciążających majątek wspólny.

§ 2. Każdy z małżonków może samodzielnie zarządzać majątkiem wspólnym, chyba że przepisy poniższe stanowią inaczej. Wykonywanie zarządu obejmuje czynności, które dotyczą przedmiotów majątkowych należących do majątku wspólnego, w tym czynności zmierzające do zachowania tego majątku.

§ 3. Przedmiotami majątkowymi służącymi małżonkowi do wykonywania zawodu lub prowadzenia działalności zarobkowej małżonek ten zarządza samodzielnie. W razie przemijającej przeszkody drugi

małżonek może dokonywać niezbędnych bieżących czynności.”;

10) po art. 36 dodaje się art. 36¹ w brzmieniu:

„Art. 36¹. § 1. Małżonek może sprzeciwić się czynności zarządu majątkiem wspólnym zamierzonej przez drugiego małżonka, z wyjątkiem czynności w bieżących sprawach życia codziennego lub zmierzającej do zaspokojenia zwykłych potrzeb rodziny albo podejmowanej w ramach działalności zarobkowej.

§ 2. Sprzeciw jest skuteczny wobec osoby trzeciej, jeżeli mogła się z nim zapoznać przed dokonaniem czynności prawnej.

§ 3. Przepis art. 39 stosuje się odpowiednio.”;

11) art. 37-42 otrzymują brzmienie:

„Art. 37. § 1. Zgoda drugiego małżonka jest potrzebna do dokonania:

- 1) czynności prawnej prowadzącej do zbycia, obciążenia, odpłatnego nabycia nieruchomości lub użytkowania wieczystego, jak również prowadzącej do oddania nieruchomości do używania lub pobierania z niej pożytków,
- 2) czynności prawnej prowadzącej do zbycia, obciążenia, odpłatnego nabycia prawa rzeczowego, którego przedmiotem jest budynek lub lokal,
- 3) czynności prawnej prowadzącej do zbycia, obciążenia, odpłatnego nabycia i wydzierżawienia gospodarstwa rolnego lub przedsiębiorstwa,

4) darowizny z majątku wspólnego, z wyjątkiem drobnych darowizn zwyczajowo przyjętych.

§ 2. Ważność umowy, która została zawarta przez jednego z małżonków bez wymaganej zgody drugiego, zależy od potwierdzenia umowy przez drugiego małżonka.

§ 3. Druga strona może wyznaczyć małżonkowi, którego zgoda jest wymagana, odpowiedni termin do potwierdzenia umowy; staje się wolna po bezskutecznym upływie wyznaczonego terminu.

§ 4. Jednostronna czynność prawna dokonana bez wymaganej zgody drugiego małżonka jest nieważna.

Art. 38. Jeżeli na podstawie odpłatnej czynności prawnej, dokonanej przez jednego małżonka bez wymaganej zgody drugiego, osoba trzecia nabywa prawo lub zostaje zwolniona z obowiązku, stosuje się odpowiednio przepisy o ochronie osób, które w dobrej wierze dokonały czynności prawnej z osobą nie uprawnioną do rozporządzania prawem.

Art. 39. Jeżeli jeden z małżonków odmawia zgody wymaganej do dokonania czynności, albo jeżeli porozumienie z nim napotyka trudne do przewyciężenia przeszkody, drugi małżonek może zwrócić się do sądu o zezwolenie na dokonanie czynności. Sąd udziela zezwolenia, jeżeli dokonanie czynności wymaga dobro rodziny.

Art. 40. Z ważnych powodów sąd może na żądanie jednego z małżonków pozbawić drugiego małżonka samodzielnego zarządu majątkiem wspólnym; może również postanowić, że na dokonanie czynności wskazanych w art. 37 § 1 zamiast zgody małżonka będzie potrzebne zezwolenie sądu. Postanowienia te mogą być uchylone w razie zmiany okoliczności.

Art. 41. § 1. Jeżeli małżonek zaciągnął zobowiązanie za zgodą drugiego małżonka, wierzyciel może żądać zaspokojenia także z majątku wspólnego małżonków.

§ 2. Jeżeli małżonek zaciągnął zobowiązanie bez zgody drugiego małżonka albo zobowiązanie jednego z małżonków nie wynika z czynności prawnej, wierzyciel może żądać zaspokojenia z majątku osobistego dłużnika, z wynagrodzenia za pracę lub z dochodów uzyskanych przez dłużnika z innej działalności zarobkowej, jak również z korzyści uzyskanych z jego praw, o których mowa w art. 33 pkt 9, a jeżeli wierzytelność powstała w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa, także z przedmiotów majątkowych wchodzących w skład przedsiębiorstwa.

§ 3. Jeżeli wierzytelność powstała przed powstaniem wspólności lub dotyczy majątku osobistego jednego z małżonków, wierzyciel może żądać zaspokojenia z majątku osobistego dłużnika, z wynagrodzenia za pracę lub z dochodów uzyskanych przez dłużnika z innej działalności zarobkowej, jak również z korzyści uzyskanych z jego praw, o których mowa w art. 33 pkt 9 .

Art. 42. Wierzyciel małżonka nie może w czasie trwania wspólności ustawowej żądać zaspokojenia z udziału, który w razie ustania wspólności przypadnie temu małżonkowi w majątku wspólnym lub w poszczególnych przedmiotach należących do tego majątku.”;

12) w art. 43 § 2 otrzymuje brzmienie:

„§ 2. Jednakże z ważnych powodów każdy z małżonków może żądać, ażeby ustalenie udziałów w majątku wspólnym nastąpiło z uwzględnieniem stopnia, w którym każdy z nich

przyczynił się do powstania tego majątku. Spadkobiercy małżonka mogą wystąpić z takim żądaniem tylko w wypadku gdy spadkodawca wytoczył powództwo o unieważnienie małżeństwa albo o rozwód lub wystąpił o orzeczenie separacji.”;

13) art. 45 i 46 otrzymują brzmienie:

„Art. 45. § 1. Każdy z małżonków powinien zwrócić wydatki i nakłady poczynione z majątku wspólnego na jego majątek osobisty, z wyjątkiem wydatków i nakładów koniecznych na przedmioty majątkowe przynoszące dochód. Może żądać zwrotu wydatków i nakładów, które poczynił ze swojego majątku osobistego na majątek wspólny. Nie można żądać zwrotu wydatków i nakładów zużytych w celu zaspokojenia potrzeb rodziny, chyba że zwiększyły wartość majątku w chwili ustania wspólności.

§ 2. Zwrotu dokonuje się przy podziale majątku wspólnego, jednakże sąd może nakazać wcześniejszy zwrot, jeżeli wymaga tego dobro rodziny.

§ 3. Przepisy powyższe stosuje się odpowiednio w wypadku gdy dług jednego z małżonków został zaspokojony z majątku wspólnego.

Art. 46. W sprawach nie unormowanych w artykułach poprzedzających od chwili ustania wspólności ustawowej do majątku, który był nią objęty, jak również do podziału tego majątku, stosuje się odpowiednio przepisy o wspólności majątku spadkowego i o dziale spadku.” ;

14) w dziale III rozdział II i III otrzymują brzmienie:

„Rozdział II. Umowne ustroje majątkowe.

Oddział 1. Przepisy ogólne.

Art. 47. § 1. Małżonkowie mogą przez umowę zawartą w formie aktu notarialnego wspólność ustawową rozszerzyć lub ograniczyć albo ustanowić rozdzielność majątkową lub rozdzielność majątkową z wyrównaniem dorobków (umowa majątkowa). Można ją zawrzeć także przed zawarciem małżeństwa.

§ 2. Umowa majątkowa może być zmieniona albo rozwiązana. W razie jej rozwiązania w czasie trwania małżeństwa, powstaje między małżonkami wspólność ustawowa, chyba że strony postanowiły inaczej.

Art. 47¹. Małżonek może powoływać się względem innych osób na umowę majątkową, gdy jej zawarcie oraz rodzaj były tym osobom wiadome.

Oddział 2. Wspólność majątkowa.

Art. 48. Do ustanowionej umową wspólności majątkowej stosuje się odpowiednio przepisy o wspólności ustawowej, z zachowaniem przepisów niniejszego oddziału.

Art. 49. § 1. Nie można przez umowę majątkową rozszerzyć wspólności na:

- 1) przedmioty majątkowe, które przypadną małżonkowi z tytułu dziedziczenia, zapisu lub darowizny,
- 2) prawa majątkowe, które wynikają ze wspólności łącznej podlegającej odrębnym przepisom,
- 3) prawa niezbywalne, które mogą przysługiwać tylko jednej osobie,
- 4) wierzytelności z tytułu odszkodowania za uszkodzenie ciała lub wywołanie rozstroju zdrowia, o ile nie wchodzi one do wspólności

ustawowej, jak również wierzytelności z tytułu zadośćuczynienia za doznaną krzywdę,

- 5) niewymagalne jeszcze wierzytelności z tytułu wynagrodzenia za pracę lub z innej działalności zarobkowej każdego z małżonków.

§ 2. W razie wątpliwości, uważa się, że przedmioty służące wyłącznie do zaspokajania osobistych potrzeb jednego z małżonków nie zostały włączone do wspólności.

Art. 50. Jeżeli wierzytelność powstała przed rozszerzeniem wspólności, wierzyciel, którego dłużnikiem jest tylko jeden małżonek, może żądać zaspokojenia także z tych przedmiotów majątkowych, które należałyby do majątku osobistego dłużnika, gdyby wspólność majątkowa nie została rozszerzona.

Art. 50¹. W razie ustania wspólności, udziały małżonków są równe, chyba że umowa majątkowa stanowi inaczej. Przepis ten nie wyłącza zastosowania art. 43 § 2 i 3.

Oddział 3. Rozdzielność majątkowa.

Art. 51. W razie umownego ustanowienia rozdzielności majątkowej, każdy z małżonków zachowuje zarówno majątek nabyty przed zawarciem umowy, jak i majątek nabyty później.

Art. 51¹. Każdy z małżonków zarządza samodzielnie swoim majątkiem.

Oddział 4. Rozdzielność majątkowa z wyrównaniem dorobków.

Art. 51². Do rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków stosuje się przepisy o rozdzielności majątkowej, z zachowaniem przepisów niniejszego oddziału.

Art. 51³. § 1. Dorobkiem każdego z małżonków jest wzrost wartości jego majątku po zawarciu umowy majątkowej.

§ 2. Jeżeli umowa majątkowa nie stanowi inaczej, przy obliczaniu dorobków pomija się przedmioty majątkowe nabyte przed zawarciem umowy majątkowej i wymienione w art. 33 pkt 2, 5-7, 9 oraz przedmioty nabyte w zamian za nie, natomiast dolicza się wartość:

- 1) darowizn dokonanych przez jednego z małżonków, z wyłączeniem darowizn na rzecz wspólnych zstępnych małżonków oraz drobnych zwyczajowo przyjętych darowizn na rzecz innych osób,
- 2) usług świadczonych osobiście przez jednego z małżonków na rzecz majątku drugiego małżonka,
- 3) nakładów i wydatków na majątek jednego małżonka z majątku drugiego małżonka.

§ 3. Dorobek oblicza się według stanu majątku z chwili ustania rozdzielnosci majątkowej i według cen z chwili rozliczenia.

Art. 51⁴. § 1. Po ustaniu rozdzielnosci majątkowej małżonek, którego dorobek jest mniejszy niż dorobek drugiego małżonka, może żądać wyrównania dorobków przez zapłatę lub przeniesienie prawa.

§ 2. Z ważnych powodów każdy z małżonków może żądać zmniejszenia obowiązku wyrównania dorobków.

§ 3. W razie braku porozumienia między stronami co do sposobu lub wysokości wyrównania, rozstrzyga sąd.

Art. 51⁵. § 1. W razie śmierci jednego z małżonków, wyrównanie dorobków następuje między jego spadkobiercami a małżonkiem pozostałym przy życiu.

§ 2. Spadkobiercy małżonka mogą wystąpić z żądaniem zmniejszenia obowiązku wyrównania dorobków tylko wtedy, gdy spadkodawca wytoczył powództwo o unieważnienie małżeństwa albo o rozwód lub wystąpił o orzeczenie separacji.

Rozdział III. Przymusowy ustrój majątkowy.

Art. 52. § 1. Z ważnych powodów każdy z małżonków może żądać ustanowienia przez sąd rozdzielnosci majątkowej.

§ 2. Rozdzielnosc majątkowa powstaje z dniem oznaczonym w wyroku, który ją ustanawia. W wyjątkowych wypadkach sąd może ustanowić rozdzielnosc majątkową z dniem wcześniejszym niż dzień wytoczenia powództwa, w szczególności, jeżeli małżonkowie żyli w rozłączeniu.

Art. 53. § 1. Rozdzielnosc majątkowa powstaje z mocy prawa, w razie ubezwłasnowolnienia lub ogłoszenia upadłości jednego z małżonków.

§ 2. W razie uchylenia ubezwłasnowolnienia, a także umorzenia, ukończenia lub uchylenia postępowania upadłościowego, między małżonkami powstaje ustawowy ustrój majątkowy.

Art. 54. § 1. Orzeczenie separacji powoduje powstanie między małżonkami rozdzielnosci majątkowej.

§ 2. Z chwilą zniesienia separacji powstaje między małżonkami ustawowy ustrój majątkowy. Na zgodny wniosek małżonków sąd orzeka o utrzymaniu między małżonkami rozdzielnosci majątkowej.”;

15) uchyla się art.61⁵;

16) w art. 61⁶ § 3 otrzymuje brzmienie:

„§ 3. Znosząc separację, sąd rozstrzyga o władzy rodzicielskiej nad wspólnym małoletnim dzieckiem obojga małżonków.”.

Art. 2. W ustawie z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, z późn. zm.²⁾) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 565 § 1 otrzymuje brzmienie:

„§ 1. Rozstrzygnięcie o istotnych sprawach rodziny w braku porozumienia małżonków, jak również udzielenie zezwolenia na dokonanie czynności, do której jest potrzebna zgoda drugiego małżonka lub której drugi małżonek sprzeciwił się, może nastąpić dopiero po umożliwieniu złożenia wyjaśnień małżonkowi wnioskodawcy, chyba że jego wysłuchanie nie jest możliwe lub celowe.”;

2) w art. 567 § 1 otrzymuje brzmienie:

„§ 1. W postępowaniu o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami sąd rozstrzyga także o żądaniu ustalenia nierównych udziałów małżonków w majątku wspólnym oraz o tym, jakie wydatki, nakłady i inne świadczenia z majątku wspólnego na rzecz majątku osobistego lub odwrotnie podlegają zwrotowi.”;

3) po art. 776 dodaje się art. 776¹ w brzmieniu:

„Art. 776¹. § 1. Tytuł wykonawczy wystawiony przeciwko dłużnikowi pozostającemu w związku małżeńskim jest podstawą do prowadzenia egzekucji nie tylko z majątku osobistego dłużnika, lecz także z pobranego przez niego wynagrodzenia za pracę lub dochodów uzyskanych z prowadzenia przez niego innej działalności zarobkowej oraz z korzyści uzyskanych z jego praw autorskich i praw pokrewnych, praw własności przemysłowej oraz innych praw twórcy.

§ 2. Zawarcie umowy majątkowej małżeńskiej, mocą której rozszerzono wspólność majątkową, nie wyłącza prowadzenia egzekucji z tych składników majątku, które należałyby do majątku osobistego dłużnika, gdyby umowy takiej nie zawarto.

§ 3. Przepis § 2 nie wyłącza obrony dłużnika i jego małżonka w drodze powództw przeciwegzekucyjnych, jeżeli umowa majątkowa małżeńska była skuteczna wobec wierzyciela.

§ 4. Przepisy § 1-3 stosuje się odpowiednio, gdy egzekucja jest prowadzona na podstawie samego tytułu egzekucyjnego.”;

4) art. 787 otrzymuje brzmienie:

„Art. 787. Tytułowi egzekucyjnemu wydanemu przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim sąd nada klauzulę wykonalności także przeciwko jej małżonkowi z ograniczeniem jego odpowiedzialności do majątku objętego wspólnością majątkową, jeżeli wierzyciel wykaże dokumentem urzędowym lub prywatnym, że stwierdzona tytułem egzekucyjnym wierzytelność powstała z czynności prawnej dokonanej za zgodą małżonka dłużnika.”;

5) po art. 787 dodaje się art. 787¹ i 787² w brzmieniu:

„Art. 787¹. Tytułowi egzekucyjnemu wydanemu przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim sąd nada klauzulę wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika z ograniczeniem jego odpowiedzialności do przedsiębiorstwa wchodzącego w skład majątku wspólnego małżonków, jeżeli wierzyciel wykaże dokumentem urzędowym lub prywatnym, że stwierdzona tytułem egzekucyjnym wierzytelność powstała w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa.

Art. 787². Zawarcie umowy majątkowej małżeńskiej nie stanowi przeszkody do nadania klauzuli wykonalności według przepisów art. 787 i 787¹ oraz prowadzenia na podstawie tak powstałego tytułu wykonawczego egzekucji do tych składników, które należałyby do majątku wspólnego, gdyby umowy majątkowej nie zawarto. Przepis niniejszy nie wyłącza obrony małżonków w drodze powództw przeciwegzekucyjnych, jeżeli umowa majątkowa małżeńska była skuteczna wobec wierzyciela.”;

6) art. 822 otrzymuje brzmienie:

„Art. 822. Komornik wstrzyma się z dokonaniem czynności, jeżeli przed jej rozpoczęciem dłużnik złoży nie budzący wątpliwości dowód na piśmie, że obowiązku swojego dopełnił albo że wierzyciel udzielił mu zwłoki. Komornik wstrzyma się również z dokonaniem czynności, jeżeli przed jej rozpoczęciem dłużnik albo jego małżonek podniesie zarzut wynikający z umowy małżeńskiej przeciwko dokonaniu czynności i okaże umowę majątkową małżeńską oraz przedłoży nie budzący wątpliwości dowód na piśmie, że zawarcie umowy majątkowej małżeńskiej oraz jej rodzaj było wierzycielowi wiadome. Wstrzymując się z dokonaniem czynności, komornik stosownie do okoliczności podejmie kroki, które umożliwiają dokonanie czynności w przyszłości. O wstrzymaniu czynności i jego przyczynach komornik niezwłocznie zawiadamia wierzyciela. Na polecenie wierzyciela komornik niezwłocznie dokona czynności, która uległa wstrzymaniu.”;

7) w art. 840 po § 2 dodaje się § 3 w brzmieniu:

„§ 3. Jeżeli dłużnik albo jego małżonek, przeciwko któremu sąd nadał klauzulę wykonalności na podstawie art. 787 lub 787¹,

podnosi wynikający z umowy majątkowej małżeńskiej zarzut wyłączenia lub ograniczenia jego odpowiedzialności całością lub częścią majątku, przepisy § 1 i 2 stosuje się odpowiednio.”.

Art. 3. W ustawie z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 2000 r. Nr 14, poz. 176, z późn. zm.³⁾) w art. 2 w ust. 1 pkt 5 otrzymuje brzmienie:

„5) przychodów z tytułu podziału wspólnego majątku małżonków w wyniku ustania lub ograniczenia małżeńskiej wspólności majątkowej oraz przychodów z tytułu wyrównania dorobków po ustaniu rozdzielności majątkowej małżonków lub śmierci jednego z nich.”.

Art. 4. Ilekroć w odrębnych przepisach jest mowa o majątku odrębnym małżonka, rozumie się przez to jego majątek osobisty.

Art. 5. 1. Przepisy ustawy stosuje się do stosunków w niej unormowanych, chociażby powstały przed jej wejściem w życie, chyba że przepisy ust. 2-6 stanowią inaczej.

2. Jeżeli w dniu wejścia w życie ustawy stosunki majątkowe małżonków podlegały wspólności ustawowej, składniki majątków istniejące w tym dniu zalicza się do majątku wspólnego albo do majątków osobistych, stosownie do przepisów ustawy.

3. Do czynności zarządu majątkiem wspólnym dokonanych przed dniem wejścia w życie ustawy stosuje się przepisy dotychczasowe.

4. Do stosunków majątkowych małżonków opartych w dniu wejścia w życie ustawy na umowie majątkowej małżeńskiej stosuje się nadal przepisy obowiązujące w czasie zawierania umowy. Jednakże strony mogą przez umowę zmienić dotychczasowy ustrój majątkowy stosownie do przepisów ustawy.

5. Jeżeli w dniu wejścia w życie ustawy stosunki majątkowe między małżonkami nie podlegały wspólności ustawowej ani nie były określone przez umowę majątkową małżeńską, między małżonkami istnieje przymusowy ustrój majątkowy w

rozumieniu ustawy.

6. Egzekucję wszczętą przed dniem wejścia w życie ustawy prowadzi się według przepisów dotychczasowych.

Art. 6. Ustawa wchodzi w życie z dniem

-
- ¹⁾ Niniejszą ustawą zmienia się ustawy: ustawę z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego i ustawę z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych.
- ²⁾ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 1965 r. Nr 15, poz. 113, z 1974 r. Nr 27, poz. 157 i Nr 39, poz. 231, z 1975 r. Nr 45, poz. 234, z 1982 r. Nr 11, poz. 82 i Nr 30, poz. 210, z 1983 r. Nr 5, poz. 33, z 1984 r. Nr 45, poz. 241 i 242, z 1985 r. Nr 20, poz. 86, z 1987 r. Nr 21, poz. 123, z 1988 r. Nr 41, poz. 324, z 1989 r. Nr 4, poz. 21 i Nr 33, poz. 175, z 1990 r. Nr 14, poz. 88, Nr 34, poz. 198, Nr 53, poz. 306, Nr 55, poz. 318 i Nr 79, poz. 464, z 1991 r. Nr 7, poz. 24, Nr 22, poz. 92 i Nr 115, poz. 496, z 1993 r. Nr 12, poz. 53, z 1994 r. Nr 105, poz. 509, z 1995 r. Nr 83, poz. 417, z 1996 r. Nr 24, poz. 110, Nr 43, poz. 189, Nr 73, poz. 350 i Nr 149, poz. 703, z 1997 r. Nr 43, poz. 270, Nr 54, poz. 348, Nr 75, poz. 471, Nr 102, poz. 643, Nr 117, poz. 752, Nr 121, poz. 769 i 770, Nr 133, poz. 882, Nr 139, poz. 934, Nr 140, poz. 940 i Nr 141, poz. 944, z 1998 r. Nr 106, poz. 668 i Nr 117, poz. 757, z 1999 r. Nr 52, poz. 532, z 2000 r. Nr 22, poz. 269 i 271, Nr 48, poz. 552 i 554, Nr 55, poz. 665, Nr 73, poz. 852, Nr 94, poz. 1037, Nr 114, poz. 1191 i 1193 i Nr 122, poz. 1314, 1319 i 1322, z 2001 r. Nr 4, poz. 27, Nr 49, poz. 508, Nr 63, poz. 635, Nr 98, poz. 1069, 1070 i 1071, Nr 123, poz. 1353, Nr 125, poz. 1368 i Nr 138, poz. 1546 oraz z 2002 r. Nr 25, poz. 253, Nr 26, poz. 265, Nr 74, poz. 676, Nr 84, poz. 764, Nr 126, poz. 1069 i 1070, Nr 129, poz. 1102, Nr 153, poz. 1271, Nr 219, poz. 1849 i Nr 240, poz. 2058.
- ³⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2000 r. Nr 22, poz. 270, Nr 60, poz. 703, Nr 70, poz. 816, Nr 104, poz. 1104, Nr 117, poz. 1228 i Nr 122, poz. 1324, z 2001 r. Nr 4, poz. 27, Nr 8, poz. 64, Nr 52, poz. 539, Nr 73, poz. 764, Nr 74, poz. 784, Nr 88, poz. 961, Nr 89, poz. 968, Nr 102, poz. 1117, Nr 106, poz. 1150, Nr 110, poz. 1190, Nr 125, poz. 1363 i 1370 i Nr 134, poz. 1509 oraz z 2002 r. Nr 19, poz. 199, Nr 25, poz. 253, Nr 74, poz. 676, Nr 78, poz. 715, Nr 89, poz. 804, Nr 135, poz. 1146, Nr 141, poz. 1182, Nr 169, poz. 1384, Nr 181, poz. 1515, Nr 200, poz. 1679 i Nr 240, poz. 2058.

15/04/em

UZASADNIENIE

I. Uwagi ogólne

1. Obowiązujące obecnie przepisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w odniesieniu do stosunków majątkowych małżonków opierają się na zasadach przyjętych w krajach tzw. realnego socjalizmu. Zasady te legły już u podstaw Kodeksu rodzinnego z 1950 r., którego przepisy zastąpiły prawo małżeńskie majątkowe z 1946 r. realizujące – wedle wzoru szwedzkiego – z gruntu odmienną koncepcję legislacyjną.

Rozwiązania prawne Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego były przystosowane do modelu społeczeństwa ukształtowanego w państwach socjalistycznych, w którym funkcje podmiotów gospodarczych i równocześnie dystrybutorów dóbr spełniało państwo wraz z zależnymi od niego „jednostkami gospodarki uspołecznionej”. Natomiast obywatele utrzymywali się z pracy najemnej w sektorze uspołecznionym, występując w relacjach cywilnoprawnych w roli konsumentów.

Podobny charakter miał również ich majątek, ograniczony z reguły do przedmiotów służących do zaspokajania elementarnych potrzeb grupy rodzinnej, a określane mianem „własności osobistej”.

Zmiana ustroju polityczno-gospodarczego – a w szczególności przyjęcie modelu społecznej gospodarki rynkowej – wymaga rozważenia od nowa sposobu realizacji ochrony interesów majątkowych rodziny w III Rzeczypospolitej. W szczególności należy uwzględnić, że źródłem utrzymania rodziny w coraz szerszej mierze staje się działalność gospodarcza obywateli występujących na rynku w roli samodzielnych przedsiębiorców, dysponujących w związku z tym majątkiem nie tylko o charakterze konsumpcyjnym (o nieograniczonym w zasadzie zakresie), ale i majątkiem produkcyjnym. Z kolei reguły gospodarki rynkowej każą chronić nie tylko dłużnika, ale i wierzyciela, a więc drugą stronę zobowiązaniowych stosunków cywilnoprawnych. Wreszcie rozwój współczesnych technik informatycznych i opartych na nich rozwiniętych instrumentów ułatwiających obrót wymaga szybkich i jednoosobowo dokonywanych czynności prawnych – podejmowanych niekoniecznie tylko przez osoby profesjonalnie trudniące się działalnością gospodarczą (np. użycie kart płatniczych i kredytowych, obrót papierami wartościowymi itp.).

Możliwości dalszego dostosowywania przepisów K.r.o. dotyczących stosunków majątkowych małżonków do warunków gospodarki rynkowej wyłącznie w trybie wykładni w zasadzie wyczerpały się. Konieczne są więc zmiany obowiązujących przepisów.

2. Obecnie obowiązujący przepis art. 10 § 1 K.r.o. jako okoliczność wyłączającą zawarcie małżeństwa wskazuje nieosiągnięcie przez przyszłych małżonków wieku 18 lat. W odniesieniu do mężczyzn jest to przeszkoda bezwzględna, natomiast kobiecie, która ukończyła 16 lat, sąd może w określonej sytuacji zezwolić na wcześniejsze zawarcie małżeństwa (przeszkoda względna). Rozwiązanie to zakwestionował Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn, postulując zrównanie praw kobiet i mężczyzn, którzy ukończyli lat szesnaście, do zawarcia małżeństwa z ważnych powodów za zezwoleniem sądu opiekuńczego. Akceptując co do zasady tę propozycję, w projekcie zaproponowano nowe brzmienie art. 10 K.r.o., zgodnie z którym sąd opiekuńczy będzie mógł zezwolić na zawarcie małżeństwa osobie (bez względu na płeć), która ukończyła 16 lat, jeżeli drugi z przyszłych małżonków ukończył lat osiemnaście. Chodzi o to, aby przynajmniej jeden z małżonków był pełnoletni w świetle ogólnych zasad prawa cywilnego (art. 10 § 1 K.c.), a nie oboje nabywali ten przymiot wskutek zawarcia małżeństwa (art. 10 § 2 K.c.). Ponadto wymaganie pełnoletności jednego z małżonków zwiększa prawdopodobieństwo, że będzie on w stanie zaspokoić materialne potrzeby rodziny. Oczywiście udzielenie zezwolenia na wcześniejsze zawarcie małżeństwa będzie możliwe – tak jak dotychczas – tylko z ważnych powodów, gdy z okoliczności wynika, że zawarcie małżeństwa będzie zgodne z dobrem założonej rodziny. W związku ze zmianami wprowadzonymi w § 1 omawianego artykułu, odpowiednio zmieniono § 2 określający przesłanki żądania unieważnienia małżeństwa zawartego pomimo braku przepisanego wieku. Przepisy § 3 i 4 pozostawiono bez zmian.

II. Zmiany regulacji dotyczącej stosunków majątkowych małżonków

1. Kierunki proponowanych zmian

Podstawowym zagadnieniem jest wybór ustroju ustawowego. Przedstawiony projekt nowelizacji K.r.o. opiera się na założeniu, że należy pozostawić wspólność majątkową

jako ustrój ustawowy, poddając zarazem modyfikacji jego unormowania, a w szczególności – regulację zarządu majątkiem wspólnym i odpowiedzialność tym majątkiem za długi małżonków. Wskazane jest zarazem poszerzenie zakresu wyboru przez małżonków modelu ustroju umownego. Zasadne byłoby umożliwienie małżonkom wyboru nie tylko wspólności umownej lub rozdzielności, lecz także – ustroju rozdzielności z wyrównaniem dorobków na wypadek ustania małżeństwa, który to system obowiązywał pod rządem dekretu z 1946 r.

Modyfikacji wymagają również przepisy o znoszeniu w trybie sądowym wspólności majątkowej. W wypadku poszerzenia zakresu dopuszczalnych ustrojów umownych byłyby to przepisy o ustanowieniu ustroju przymusowej rozdzielności majątkowej.

Kolejny obszar koniecznych zmian (z uwagi na standardy prawa europejskiego) to tzw. *regime primaire* – ustrój podstawowy stosunków majątkowych małżonków, obowiązujący we wszystkich związkach małżeńskich. Unormowania wymagają mianowicie: korzystanie przez małżonków z mieszkań służących stałemu zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych rodziny oraz z przedmiotów urządzenia domowego.

Nowelizacja K.r.o. powinna również zapewnić pogodzenie różnych form prawnych podejmowanej przez małżonków działalności gospodarczej z zasadami ustroju wspólności majątkowej, zwłaszcza gdy chodzi o uczestniczenie małżonków w stosunkach prawnych wspólności łącznej, innego typu niż wspólność małżeńska (w szczególności takich, jak powszechna w obrocie spółka cywilna).

2. Układ przepisów

Należy zmienić brzmienie tytułu działu III, zastępując obecne sformułowanie „Stosunki majątkowe między małżonkami” sformułowaniem "Małżeńskie ustroje majątkowe", ponieważ akcentuje ono pluralizm reżimów majątkowych małżeńskich, w ramach których każdy wyczerpująco określa relacje prawne między małżonkami w sferze majątkowej (z zachowaniem swobody ich kształtowania w ramach reżimów

umownych). Jest to też konsekwencja brzmienia tytułów wszystkich kolejnych trzech rozdziałów tego działu.

W dziale tym unormowano ustrój ustawowy, przymusowy ustrój majątkowy oraz trzy ustroje umowne, a mianowicie: wspólność majątkową, rozdzielność majątkową i nowy typ ustroju nazwany rozdzielnością majątkową z wyrównaniem dorobków.

3. Uzasadnienie pozostawienia jako ustroju ustawowego – wspólności majątkowej

Zasadniczym problemem zamierzonej nowelizacji jest wybór stosownego majątkowego ustroju ustawowego.

Zwolennicy ustroju wspólności ustawowej w zasadzie bez względu na czas i miejsce oraz warunki ustrojowe podnosili, że ustrój ten jest najbardziej zgodny z istotą małżeństwa, jako ścisłej wspólnoty osobowo-majątkowej. Przeciwnicy ustroju wspólności akcentują natomiast, nie bez racji zresztą, związane zwłaszcza z nieodpowiednią konstrukcją tego ustroju, trudności i konflikty pojawiające się na tle zarządu majątkiem wspólnym oraz w zakresie odpowiedzialności małżonków za długi.

Ustrój wspólności majątkowej jest ustrojem ustawowym w systemach prawnych wielu zachodnioeuropejskich państw (w szczególności: Francja, Włochy, Holandia) i funkcjonując w warunkach gospodarki rynkowej nie osłabia pewności i szybkości obrotu, nie ogranicza autonomii prywatnej i swobody działania małżonków, zwłaszcza w sferze gospodarczej.

Standardy prawa europejskiego nie ograniczają wyboru typu majątkowego ustawowego ustroju małżeńskiego.

Zebrane po 1989 r. doświadczenia praktyki funkcjonowania obowiązującego obecnie modelu ustawowej wspólności majątkowej nie dostarczyły argumentów dostatecznie uzasadniających odstępianie od niego. Innymi słowy, do zabezpieczenia (ochrony) słuszych interesów małżonków w nowych warunkach społeczno-ekonomicznych zmiana obecnie obowiązującego ustroju ustawowego na inny nie jest niezbędna. Zmiana taka oznaczałaby bowiem swoistą „rewolucję” w dziedzinie majątkowych stosunków małżeńskich nie tylko na przyszłość, ale także w dziedzinie już istniejących stosunków. Wymagałaby zatem wykazania nieprzydatności ustroju wspólności ustawowej w nowych warunkach ustrojowych oraz niemożności jego

dostosowania do nowej rzeczywistości, w szczególności do istniejących form działalności gospodarczej (aktywności zawodowej) małżonków. Dotychczasowe doświadczenia praktyki uwypukliły wprawdzie pewne wady obecnego modelu, w szczególności nadmierne ograniczenie swobody małżonków w dysponowaniu majątkiem, ale wady te można wyeliminować lub przynajmniej „zneutralizować”, znosząc lub rozluźniając obowiązujące w tym zakresie rygory.

Proponowane zmiany unormowań K.r.o. w sferze stosunków majątkowych małżonków opierają się na następujących trzech założeniach:

- 1) wspólność majątkowa małżeńska nie powinna powodować nadmiernego ograniczenia swobody osobistej i majątkowej małżonków i nie powinna spowalniać szybkości obrotu oraz osłabiać jego pewności,
- 2) interesy majątkowe małżonków i utworzonej przez nich rodziny powinny być wyważone według zasad słuszności i uczciwego obrotu z interesami majątkowymi osób trzecich, wchodzących w stosunki prawne z małżonkami,
- 3) obowiązująca regulacja ustroju ustawowego została zdeterminowana założeniem o nieuchronnej konfliktowości małżonków w sferze ich stosunków majątkowych, braku wzajemnej lojalności i poczucia odpowiedzialności za dobro rodziny. Założenie takie (świadomie lub milcząco przyjęte) znalazło wyraz w koncepcji rozróżnienia czynności zwykłego zarządu i czynności przekraczających zwykły zarząd majątkiem wspólnym (z wykorzystaniem kryterium subiektywnego), w sankcji bezskuteczności względnej nieprawidłowo dokonywanych czynności zarządu, przechodzącej w sankcję nieważności bezwzględnej, w daleko idącym ograniczeniu odpowiedzialności majątkiem wspólnym za zobowiązania jednego małżonka (także za zobowiązania powstające w czasie trwania wspólności, lecz odnoszące się do majątku odrębnego, aczkolwiek dochody z tego majątku powiększają majątek wspólny). W rezultacie – samodzielne wykonywanie zawodu lub prowadzenie działalności gospodarczej, mogące powiększać majątek wspólny, jest paraliżowane konstrukcjami prawnymi, które są być może odpowiednie dla społeczeństw zamkniętych, nieaktywnych, lecz nieodpowiednie dla społeczeństw dynamicznych i otwartych. Obecne regulacje K.r.o., odnoszące się do stosunków majątkowych małżonków, oparte na wspomnianym wyżej „pesymistycznym” założeniu, paraliżują obrót cywilnoprawny, osłabiają jego

pewność i szybkość, podważając zasadę ochrony zaufania uczestników obrotu. Osoba trzecia, chcąc uniknąć ryzyka gospodarczego w stosunkach prawnych z partnerem pozostającym w związku małżeńskim, jest zmuszona informować się o jego statusie rodzinnym, małżeńskich stosunkach majątkowych i stanowisku jego współmałżonka w kwestii dokonywanej czynności prawnej. Takie rozwiązanie dla większości małżeństw, bezkonfliktowo i z zachowaniem wzajemnej lojalności układających swoje stosunki majątkowe, jest krępujące i pozbawione dostatecznego uzasadnienia.

Regulacja zasad zarządu majątkiem wspólnym powinna opierać się na założeniu, że małżonkowie prawidłowo wykonują swoje prawa i obowiązki, o których mowa w szczególności w art. 23 K.r.o., działając i współdziałając dla dobra rodziny na zasadzie lojalności i wzajemnego zaufania. Należy także uwzględnić fakt notoryjny, że z reguły w stosunkach zewnętrznych występuje jeden małżonek, co zresztą jest korzystne dla szybkości obrotu jak i samej rodziny.

Projektowana regulacja ustroju wspólności ustawowej zawiera elementy regulacji typowej dla ustroju podziału dorobku i wspólności zysków (w odniesieniu do zarządu składnikami majątku wspólnego). Zarazem jednak jest pozbawiona zawilości procedury wyrównywania przyrostów (zysków), stwarza możliwość korzystania przez małżonków ze wszystkich przedmiotów dorobkowych na zasadzie własnego prawa, przewiduje ograniczenie lub wręcz wyłączenie zarządu majątkiem wspólnym przez lekkomyślnego małżonka bez znoszenia wspólności (zob. art. 40). Stwarza wreszcie możliwość nieskrępowanego rygorami współzarządzania prowadzenia przez jednego małżonka działalności gospodarczej lub wykonywania zawodu z wykorzystaniem składników majątku wspólnego.

4. Omówienie poszczególnych zmian

a) *Regime primaire*

Art. 28¹.

Proponowany przepis odpowiada zasadom przyjętym w Rekomendacji nr R(81) 15 w sprawie praw małżonków do zajmowania mieszkania rodzinnego oraz korzystania z przedmiotów gospodarstwa domowego (przyjęta 16 października 1981 r. przez Komitet Ministrów Rady Europy). Tytuł prawnorodzinny do mieszkania nie był

zresztą kwestionowany na tle obecnego stanu prawnego. Jego doniosłość prawna jest na tyle duża, że kodeksowa proklamacja uprawnienia, o którym mowa w tym przepisie, znajduje pełne uzasadnienie. Projektowany przepis art. 28¹ zdanie pierwsze stanowi, że wówczas, gdy prawo do mieszkania służącego zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych rodziny należy wyłącznie do jednego małżonka, drugiemu małżonkowi przysługuje uprawnienie do zajmowania tego mieszkania w celu zaspokojenia potrzeb własnych i dzieci obojga małżonków.

To samo dotyczyłoby przedmiotów urządzenia domowego. Wystarczającym zabezpieczeniem zaspokojenia potrzeb małżonków w tym zakresie byłoby przyznanie małżonkom uprawnienia do korzystania z tych przedmiotów także wtedy, gdy ich własność przysługuje wyłącznie jednemu małżonkowi (art. 28¹ zdanie drugie).

b) Ustawowy ustrój majątkowy

Art. 31-32.

W definicji wspólności ustawowej (art. 31), w celu uniknięcia niejasności, należy zrezygnować z terminu „dorobek”, który w obecnym sformułowaniu oznacza przedmioty majątkowe nabyte w czasie trwania wspólności majątkowej przez oboje małżonków lub jednego z nich. W miejsce pojęcia dorobku, które w świetle dalszych przepisów projektu ma inne znaczenie – przypisane do nowego reżimu umownego, wprowadza się pojęcie „majątku wspólnego”. Jest on zdefiniowany w ramach art. 31 § 1, a wskazanie jego zasadniczych składników zamieszczone w art. 31 § 2. Art. 32, który obecnie definiuje dorobek i wylicza jego składniki, podlega skreśleniu.

We wspomnianym już wyliczeniu zasadniczych składników majątku wspólnego (art. 31 § 2) sformułowanie z obecnego art. 32 § 2 pkt 1 K.r.o. „wynagrodzenie ... za inne usługi świadczone osobiście” zastępuje się bardziej przystającym do obecnych realiów ekonomicznych sformułowaniem „dochody z innej działalności zarobkowej”.

Ponadto istotnym *novum* związanym z nową sytuacją prawną w zakresie ubezpieczeń społecznych jest wskazanie w art. 31 § 2 pkt 3 środków zgromadzonych na rachunku

otwartego lub pracowniczego funduszu emerytalnego jako składnika majątku wspólnego.

W zdaniu drugim art. 31 § 1 w nowym brzmieniu zostaje wprowadzony termin „majątek osobisty” w miejsce terminu „majątek odrębny” (proponowanym określeniem, nie zaś terminem „majątek odrębny”, posługiwało się prawo majątkowe małżeńskie z 1946 r. i K.r. z 1950 r.). Składniki majątku osobistego wylicza art. 33.

Art. 33.

Punkty 1 i 2 pozostają bez zmian. Punkt 3 regulował dotychczas kwestie surogacji, obecnie – wobec przyjęcia pełnej surogacji, postanowienie w tym przedmiocie należało ulokować w ostatnim punkcie (10). Obecny punkt 3 rozwiązuje zaś budzącą dotychczas wiele trudności praktycznych kwestię zbiegu konsekwencji prawnych wynikających z przynależności prawa jednocześnie do wspólności majątkowej małżeńskiej i innego rodzaju wspólności łącznej (problem dotyczył przede wszystkim spółki cywilnej i spółek osobowych). Konsekwencją proponowanego punktu 3 jest po pierwsze przynależność tych praw do majątków osobistych każdego z małżonków, po drugie – zastosowanie w tym zakresie odrębnych przepisów właściwych dla danej wspólności. Proponowane rozwiązanie dotyczy zarówno sytuacji, gdy tylko jeden z małżonków jest współnikiem lub gdy każdy z małżonków jest współnikiem innej spółki, jak i spółki zawiązanej przez oboje małżonków.

Radykalnej zmiany wymaga zakres surogacji majątków osobistych. Projekt przyjmuje mianowicie pełną surogację tych majątków (art. 33 pkt 10). Pełną surogację majątków osobistych można uzasadniać niżej wskazanymi względami.

1. Wzgląd ekonomiczny. Obecnie użycie nie podlegającego surogacji składnika majątku odrębnego w celu dokonania nakładu na jakiś składnik majątku odrębnego (w szczególności służący celom produkcyjnym i przynoszący dochód zaliczany do majątku wspólnego) powoduje powstanie roszczenia o zwrot do majątku wspólnego (zob. jednak proponowane brzmienie art. 45). Małżonkowie podejmujący aktywność gospodarczą (przynoszącą zresztą dochód zaliczany do majątku wspólnego) mogliby wykorzystywać do jej realizacji składniki swojego majątku osobistego, nie „tracąc” ich na rzecz majątku wspólnego.

Potencjalnie większa wartość majątku osobistego, nie ulegająca zmniejszeniu wskutek ograniczonego zakresu surogacji, miałyby istotne znaczenie dla wierzycieli, którzy ze względu na chwilę powstania wierzytelności i jej charakter mają możliwość zaspokojenia wierzytelności przede wszystkim z majątku nie objętego wspólnością małżeńską. Szeroki zakres surogacji czyniłby bardziej realne zaspokojenie się wierzycieli.

2. Wzgląd słusznościowy. Surogacją byłyby objęte w szczególności prawa nabyte w zamian za środki uzyskane tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę lub tytułem nagrody za osobiste osiągnięcia jednego z małżonków.
3. Wzgląd jurydyczny. Za powiększający majątek wspólny powinno się uznać dorobek *sensu stricto*, osiągnięty poza zakresem majątku osobistego. Odejść należy od rozwiązań, które przez wąski zakres surogacji prowadzą pośrednio w istocie do efektów charakterystycznych dla ustawowego ustroju ogólnej wspólności majątkowej.

Punkt 4 pozostaje bez zmian. Z kolei dotychczasowy pkt 5 art. 33 stał się bezprzedmiotowy ze względu na przyjęcie pełnej surogacji majątków osobistych, wobec czego prawa do przedmiotów służących do wykonywania zawodu, nabyte ze środków majątku osobistego, zawsze będą stawać się składnikami majątku osobistego. W konsekwencji pominięcia dotychczasowego przedmiotu regulacji w punkcie 5, punkty 5 i 6 w brzmieniu projektu odpowiadają dotychczasowym punktom 6 i 7. Punkt 7 odpowiada w zasadzie dotychczasowemu punktowi 8, przy czym – z wyżej wskazanych względów określenie „za inne usługi świadczone osobiście” zastępuje się określeniem „z innej działalności zarobkowej”. Punkt 9 dotyczy w istocie tych samych praw, których dotyczy dotychczasowy punkt 10.

Art. 34¹.

Zgodnie z proponowanym przepisem, każdy z małżonków jest uprawniony do współposiadania rzeczy wspólnych oraz do korzystania z nich w takim zakresie, jaki daje się pogodzić ze współposiadaniem i korzystaniem przez drugiego małżonka. Przepis ten jednoznacznie stwierdzałby, że mimo łącznego charakteru wspólności małżonkowie korzystają z przedmiotów tworzących substrat majątku i posiadają je jak

w stosunku współwłasności ułamkowej. Byłoby to ustawowe potwierdzenie dopuszczalności dochodzenia przez małżonków ochrony posesoryjnej i petytoryjnej w stosunkach wzajemnych między małżonkami.

Art. 36-37.

Projektowana regulacja zrywa z konstrukcją czynności zwykłego zarządu majątkiem wspólnym i czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu. Zgodne z założeniem o zgodnym i lojalnym współdziałaniu małżonków dla dobra rodziny (art. 23 K.r.o.), bliższe realiom życia jest przyjęcie zasady, zgodnie z którą każdy z małżonków ma prawo do samodzielnego zarządu majątkiem wspólnym. Zasada ta nie uchybia obowiązkowi współdziałania w zarządzie majątkiem wspólnym, proklamowanemu na wstępie art. 36 § 1. W związku z tym obowiązkiem oraz w związku z szerokim zakresem uprawnień małżonków do samodzielnego zarządzania majątkiem wspólnym, niezbędne staje się nałożenie na małżonków obowiązku udzielania wzajemnie informacji o stanie majątku wspólnego, wykonywaniu zarządu majątkiem wspólnym i zaciągniętych zobowiązaniach obciążających majątek wspólny. Niewykonywanie tego obowiązku mogłoby być pośrednio sankcjonowane ograniczeniem lub pozbawieniem prawa do samodzielnego zarządu majątkiem wspólnym (art. 40) albo ustanowieniem przymusowej rozdzielnosci majątkowej (art. 52).

Założenie, o którym mowa powyżej, znajduje potwierdzenie w codziennej praktyce wydatkowania przez małżonków środków stanowiących składniki majątku wspólnego i nabywania do majątku dorobkowego przedmiotów majątkowych. Tytułem przykładu można wskazać na samodzielne dysponowanie wynagrodzeniem i innymi dochodami, środkami zgromadzonymi na koncie osobistym prowadzonym na nazwisko jednego małżonka albo samodzielne nabywanie rozmaitych przedmiotów majątkowych (samochodów osobowych, akcji, obligacji, przedmiotów codziennego użytku).

Projektowane przepisy przewidują dwa odstępstwa od zasady samodzielnego zarządzania majątkiem wspólnym przez każdego z małżonków. Po pierwsze – prawo do samodzielnego zarządu przedmiotami majątkowymi służącymi do wykonywania zawodu lub prowadzenia działalności gospodarczej przysługiwałoby wyłącznie małżonkowi wykonującemu zawód lub prowadzącemu działalność gospodarczą (art. 36 § 3), co jest uzasadnione potrzebą zapewnienia warunków do nieskrepowanej

działalności zawodowej lub gospodarczej. Niemniej jednak – w razie przemijającej przeszkody i w razie takiej potrzeby – drugi małżonek mógłby dokonać czynności niezbędnych do utrzymania ciągłości działalności gospodarczej, uniknięcia strat, zachowania tego majątku (zdanie drugie § 3). Po drugie – zgody drugiego małżonka wymagałyby czynności prawne, których celem lub skutkiem byłoby zbycie, obciążenie, odpłatne nabycie lub oddanie do używania nieruchomości albo też zbycie, obciążenie, odpłatne nabycie prawa rzeczowego, którego przedmiotem jest budynek lub lokal, użytkowania wieczystego, przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego (co do dwóch ostatnich – także wydzierżawienie), jak również darowizny z majątku wspólnego, z wyjątkiem drobnych darowizn zwyczajowo przyjętych (art. 37 § 1 pkt 4). Proponowana regulacja uzasadniona jest nie tylko znaczną wartością wymienionych przedmiotów majątkowych, lecz również ich gospodarczym znaczeniem, a w przypadku darowizn przekraczających zakres zwyczajowo przyjęty – ich nieodpłatnym charakterem. Ponadto za jednoznacznym i opartym na obiektywnych kryteriach, wyczerpującym katalogiem czynności wymagających pod sankcją nieważności zgody drugiego małżonka, przemawia wzgląd na pewność obrotu prawnego.

W art. 36 § 2 zdanie 2 jest zawarta definicja czynności zarządu majątkiem wspólnym, pozostawiająca poza jego zakresem czynności nie odnoszące się bezpośrednio do przedmiotów majątkowych. Zaciąganie zobowiązań nie dotyczących określonego składnika majątku wspólnego (np. z umowy poręczenia) nie byłoby w ogóle czynnością zarządu majątkiem wspólnym, lecz czynieniem użytku z autonomii prywatnej na ogólnych zasadach. Takiego rozwiązania wymaga pewność i szybkość obrotu. Dotychczasowa funkcja ochronna zgody małżonka nie zostaje jednak pominięta (zob. uzasadnienie do proponowanego art. 41).

Przepis art. 36¹, przewidujący możliwość sprzeciwienia się przez małżonka czynności zarządu zamierzonej przez drugiego małżonka, bez wypaczenia przyjętej w projekcie koncepcji samodzielności małżonków w zarządzaniu majątkiem wspólnym da małżonkom poczucie prawnego zabezpieczenia przed nielojalnymi, lekkomyślnymi i niegospodarnymi zachowaniami partnera. Proponowane unormowanie umożliwi pozasądowe, „prewencyjne” działanie, zanim zostałaby uruchomiona procedura

zmierzająca do pozbawienia małżonka prawa zarządu majątkiem wspólnym (art. 40) lub procesu o ustanowienie rozdzielności majątkowej (art. 52 K.r.o.).

Art. 39.

Zmiana brzmienia zdania pierwszego w art. 39 jest spowodowana rezygnacją z rozróżnienia czynności zwykłego zarządu i czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu. Zgody (współdziałania) wymagałyby tylko czynności taksatywnie wymienione w przepisie art. 37 § 1.

Art. 40.

Nowe brzmienie przepisu jest konsekwencją rezygnacji z pojęcia „czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu”, poza tym zachowuje on, spełnianą dotychczas, funkcję ochrony interesów rodziny.

Art. 41.

Proponuje się całkowicie nowe ujęcie problematyki zaspokojenia z majątku wspólnego wierzyciela, którego dłużnikiem jest tylko jeden z małżonków. Polega ono na odróżnieniu sytuacji, gdy zobowiązanie zostaje zaciągnięte za zgodą współmałżonka, od sytuacji, gdy takiej zgody nie udzielono. Chodzi tu o zgodę fakultatywną w przypadku większości zobowiązań, z zastrzeżeniem tych czynności zobowiązujących, do których mogłaby mieć zastosowanie dyspozycja art. 37 § 1 K.r.o., który dla wymienionych w nim czynności prawnych wymaga zgody małżonka pod rygorem nieważności. O ile jednak w pozostałych przypadkach zgoda co do zasady nie byłaby wymagana przy zobowiązaniach, niezależnie od ich rodzaju i wartości, o tyle proponowany art. 41 pozostawiłby do decyzji wierzyciela uzyskanie takiej zgody, która zagwarantuje mu szerszy zakres możliwości zaspokojenia, to znaczy także z majątku wspólnego. Proponowana regulacja godzi dwa przeciwstawiane dotychczas dobra: interes wierzycieli i dobro rodziny dłużnika. Z punktu widzenia wierzycieli, projekt pozostawia ich zapobiegliwości możliwość zaspokojenia z majątku wspólnego, uzależniając ją od uzyskania zgody małżonka swojego kontrahenta na zaciągnięcie przez niego zobowiązania. Z drugiej strony –

brak zgody małżonka dłużnika nie wiąże się, jak dotychczas, z sankcją nieważności. Nie ma bowiem podstaw do ograniczenia swobody kontraktowej małżonka, jeżeli jego odpowiedzialność ograniczałaby się do majątku osobistego. Jeżeli chodzi o dobro rodziny, istotne jest wyłączenie możliwości naruszenia majątku wspólnego w wypadku, gdy dłużnik zaciągnął zobowiązanie bez zgody małżonka. Przy tym ochrona ta dotyczy wszystkich zobowiązań, niezależnie od ich rodzaju i wartości, a więc jest o wiele dalej idąca, niż to wynika z przepisów obecnie obowiązujących.

Brak zgody małżonka dłużnika ogranicza możliwości zaspokojenia do majątku osobistego dłużnika oraz przedmiotów i praw majątkowych wymienionych w § 2. Takie samo ograniczenie dotyczy zobowiązań nie wynikających z czynności prawnych, np. z deliktu, z bezpodstawnego wzbogacenia. Nie ma bowiem społecznego uzasadnienia do obciążenia takimi zobowiązaniami małżonka dłużnika.

Proponowana regulacja nawiązuje w jakiejś mierze do przesłanki „charakteru wiarygodności” z obecnego art. 41 § 3 K.r.o., precyzując, jakiego rodzaju wiarygodności nie zasługują na zaspokojenie z majątku wspólnego. To doprecyzowanie oraz wyraźne odwołanie się do świadomości i woli małżonka dłużnika w momencie zaciągania zobowiązania, których wyrazem jest zgoda na jego zaciągnięcie, chronią rodzinę jak i pewność obrotu. Zastępują dotychczasowe ocenne podstawy wyłączenia zaspokojenia z majątku wspólnego, w tym odwołanie do zasad współżycia społecznego. Wyłączenie sankcji nieważności w razie pominięcia zgody małżonka dłużnika służyłoby szybkości i pewności obrotu, nie zagrażając przy tym majątkowi wspólnemu.

Przyjęcie proponowanego rozwiązania zostało zsynchronizowane ze skreśleniem art. 767¹ w ramach odrębnej ustawy nowelizującej K.p.c. oraz innymi zmianami wprowadzonymi do K.p.c. niniejszą ustawą, które omówiono poniżej.

Przepis art. 41 § 3 stanowi co do zasady powtórzenie unormowania obecnego art. 41 § 2 K.r.o. Jego nowe brzmienie polega na zastąpieniu określenia „majątek odrębny” określeniem „majątek osobisty”, zastąpieniu sformułowania „za inne usługi świadczone osobiście przez dłużnika” sformułowaniem „z dochodów uzyskanych przez dłużnika z innej działalności zarobkowej” i wreszcie doprecyzowaniu obecnego określenia „praw autorskich twórcy, praw twórcy wynalazku, wzoru lub projektu racjonalizatorskiego”, co zostało już wyżej uzasadnione.

Art. 42.

Przepis art. 42 odpowiada obecnemu art. 41 § 4 K.r.o. Dotychczasowy przedmiot regulacji art. 42 K.r.o., to jest kwestie normatywnej kwalifikacji wspólności majątku po ustaniu wspólności ustawowej i zarazem podziału majątku wspólnego regulowałby łącznie art. 46 w nowym brzmieniu. Takie łączne i jednakowe ujęcie obu tych kwestii zlikwidowałoby „dwupiętrowość” obecnych odesłań (por. art. 46).

Art. 43. § 2.

Nowa treść tego przepisu uwzględnia zmianę stanu prawnego, polegającą na wprowadzeniu separacji. Wydaje się, że wystąpienie o orzeczenie separacji zasługuje na analogiczny skutek prawny w zakresie tego przepisu, jak wystąpienie z powództwem o rozwód lub unieważnienie małżeństwa.

Art. 45. § 1.

Na tle obecnego sformułowania art. 45 § 1 przyjmuje się, że wydatki i nakłady związane z zachowaniem w należyтым stanie i normalną eksploatacją składników majątku odrębnego powinny być pokrywane z zaliczanych do majątku wspólnego dochodów, jakie przynoszą te składniki, w związku z czym wymienione wydatki i nakłady nie podlegają obowiązkowi rozliczeń.

Wydaje się jednak, że kwestia ta powinna być jednoznacznie uregulowana.

Zgodnie z proponowanym nowym jednoznacznym brzmieniem art. 45 § 1, z obowiązku rozliczeń wyłączone byłyby także wydatki i nakłady służące i zużyte do zaspokojenia zwykłych potrzeb rodziny. Uzasadnienie dla takiego rozstrzygnięcia stanowi wzajemne prawo i obowiązek małżonków udzielania sobie pomocy i przyczyniania się do zaspokojenia potrzeb rodziny (art. 23 i 27 K.r.o.). Przesłanka „zużyte” odwołuje się do faktycznego wykorzystania wydatków i nakładów, które nie musi odpowiadać intencji i zamierzonym celom ich dokonania (np. zaraz po zakończeniu sfinansowanego z majątku osobistego remontu wspólnego mieszkania doszło do rozpadu rodziny, w wyniku czego wyremontowane mieszkanie nie zaspokoiło potrzeb rodziny, która przestała istnieć).

Art. 46.

Skreślenie art. 42 i modyfikacja art. 46 zlikwidowałyby „dwupiętrowość” obecnych odesłań. Nakaz stosowania do majątku, który był objęty wspólnością majątkową małżeńską, przepisów o wspólności majątku spadkowego, usunąłby wątpliwości co do dopuszczalności zbycia udziału w majątku wspólnym po ustaniu wspólności majątkowej.

c) Ustroje umowne

Art. 47.

Zakres swobody małżonków w sferze zawierania majątkowych umów małżeńskich zostałby poszerzony, w szczególności o dopuszczalność przyjęcia umownego ustroju rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków. W § 2 wyraźnie rozstrzyga się, że umowa majątkowa może być zmieniona lub rozwiązana oraz rozstrzyga się kwestię skutków rozwiązania umowy majątkowej.

Art. 47¹.

Przepis ten odpowiada obecnemu art. 47 § 2 K.r.o., uwzględniając jednak szerszy zakres możliwości ukształtowania przez małżonków ustroju majątkowego, należało użyć w nim określenia umowa majątkowa w miejsce dotychczasowego wyliczenia możliwych odstępstw od ustroju ustawowego.

Art. 48.

Przepis ten recypuje treść obecnego art. 48, z tym że wobec odmiennego przedmiotu regulacji w dwóch kolejnych oddziałach, należało zastąpić sformułowanie „z zachowaniem przepisów poniższych” sformułowaniem „z zachowaniem przepisów niniejszego oddziału”.

Art. 49.

Mimo, że jednym z założeń projektu jest poszerzenie swobody małżonków w kształtowaniu ustroju małżeństwa, nie można pominąć, że względ na prawa osób trzecich może uzasadniać ograniczenie tej swobody w przypadku rozszerzenia wspólności. Projekt zawiera dwie nowe w stosunku do obecnego stanu prawnego kategorie, co do których rozszerzenie jest wyłączone (§ 1 pkt 1 i 2). Punkt 1 chroni

bowiem swobodę testowania spadkodawcy oraz rozporządzania majątkiem przez darczyńcę, którzy mogą nie wiedzieć o modyfikacji ustroju majątkowego obdarowanego czy spadkobiercy, a których intencją jest przysporzenie dla określonej osoby (w razie innej intencji mogą po prostu dokonać przysporzenia na rzecz obojga małżonków). Uzasadnienie do zamieszczenia w punkcie 2 praw majątkowych, które wynikają ze wspólności łącznej podlegającej odrębnym przepisom, jest analogiczne do uzasadnienia zakwalifikowania tych praw do majątku osobistego w art. 33 – są to silne przesłanki praktyczne i juredyczne, wymagające wyeliminowania zbiegu wspólności majątkowej małżonków z innymi rodzajami wspólności łącznej. Tu z kolei nie można pominąć praw współników, które doznają ograniczenia w przypadku dopuszczenia do wspomnianego zbiegu dwóch wspólności.

Art. 50.

Przepis art. 50 w nowym brzmieniu uwzględniłby dotychczasową racjonalną wykładnię obecnego unormowania art. 50 pkt 1.

Art. 50¹.

W przeciwieństwie do dotychczasowej regulacji, która pozwalała małżonkom na zmianę zasady równych udziałów w majątku wspólnym tylko w razie rozszerzenia wspólności, obecnie proponuje się wprowadzenie takiej możliwości w każdym wypadku umownej modyfikacji ustroju wspólności. Propozycja ta jest konsekwencją przyjętego założenia poszerzania swobody małżonków w umownym kształtowaniu swoich stosunków majątkowych. Mając na uwadze, że strony z reguły nie przewidują niekorzystnych zmian relacji w małżeństwie i przy niedostatku świadomości prawnej osób zawierających umowy majątkowe, należy jednak zapewnić, aby postulat sprawiedliwości, który leży u podstaw regulacji art. 43 § 2 i 3, mógł być zrealizowany również w tym przypadku. Zatem pominięcie tej kwestii w umowie majątkowej nie wyłączy możliwości ochrony realizowanej na podstawie powołanych przepisów (zdanie drugie).

Art. 51-51¹.

Przepisy te określają zasady obowiązujące w razie przyjęcia przez małżonków umownego ustroju pełnej rozdzielnosci majątkowej. Zasady te odpowiadają konsekwencjom obecnego umownego wyłączenia wspólności (art. 51 K.r.o.).

Art. 51².

Przepisy art. 51² do 51⁵ przyswajają polskiemu prawu rodzinnemu, jako możliwy umowny wariant ustroju majątkowego małżonków, system umownej rozdzielnosci majątkowej z wyrównaniem dorobków, który w prawie niemieckim jest ustrojem ustawowym. Włączenie tego reżimu do możliwych umownych odstępstw od ustroju ustawowego wynika z dobrych doświadczeń jego funkcjonowania w Niemczech (proponowany w projekcie model zawiera jednak liczne modyfikacje i uproszczenia w stosunku do modelu niemieckiego), przede wszystkim jednak odpowiada założeniu rozszerzenia swobody w kształtowaniu ustroju majątkowego małżeńskiego oraz odpowiada zmianom społecznym. Zmiany te polegają na tym, że majątek rodzinny – dotychczas służący z reguły celom konsumpcyjnym – coraz częściej służy też celom gospodarczym, produkcyjnym. Cele te wymagają znacznej swobody każdego z małżonków w podejmowaniu decyzji majątkowych, większej niż ta, którą może dać najbardziej nawet zliberalizowany system wspólności majątkowej. Jednocześnie omawiany reżim majątkowy odpowiada postulatowi sprawiedliwego podziału dorobku małżeństwa na wypadek jego ustania. Generalnie – zasada rządząca tym reżimem majątkowym w trakcie małżeństwa jest analogiczna do zasady pełnej rozdzielnosci majątkowej, swoistość tego ustroju ujawnia się w momencie ustania małżeństwa. Stąd wynika odesłanie w omawianym przepisie.

Art. 51³.

Pojęcie dorobku w rozumieniu omawianego przepisu ma inne znaczenie, niż pojęcie dorobku w obecnie obowiązujących przepisach K.r.o., niemniej jednak ma z nim wspólne elementy. Przede wszystkim chodzi tu o dwa dorobki – oddzielnie co do każdego z małżonków. Dorobek ten nie odpowiada też zakresowi dorobkowi w rozumieniu przepisów obowiązujących, (a w odniesieniu do regulacji projektu – zakresowi majątku wspólnego w ramach ustroju ustawowego). Dorobkiem jest wzrost wartości majątku każdego z małżonków po zawarciu umowy majątkowej, choć nie wlicza się do niego niektórych kategorii przedmiotów i praw majątkowych z art. 33 o charakterze ściśle osobistym (jeżeli strony w umowie majątkowej nie postanowiły

inaczej). Do dorobku dolicza się natomiast dyspozycje majątkowe, świadczenia, nakłady i wydatki określone w § 2 omawianego przepisu. Uzasadnieniem tego doliczenia jest wyżej wskazany wzgląd na sprawiedliwą repartycję walorów majątkowych, o które wzrosły majątki każdego z małżonków w trakcie trwania związku.

Proponowane w § 3 rozstrzygnięcie jest oczywistą konsekwencją faktu, że do rozliczenia dorobku relewantny jest jego stan z chwili ustania rozdzielności majątkowej. Zarówno to jak i przyjęcie cen (wartości) z chwili rozliczenia dorobku wynika z uzasadnionej analogii z podziałem majątku wspólnego, zatem powinny tu obowiązywać jednakowe zasady.

Art. 51⁴–51⁵.

W razie ustania małżeństwa lub ustania rozdzielności majątkowej jest możliwe żądanie wyrównania różnicy w dorobkach (w przyroście wartości majątków) między małżonkami, co jest istotą tego ustroju majątkowego. Nie byłoby jednak uzasadnione takie wyrównanie w przypadku gdy przyczyną powstania różnicy była np. naganna postawa jednego z małżonków, który z zawinionych przez siebie przyczyn nie wykorzystywał swoich możliwości zarobkowych, trwonił majątek itp. Aby zapobiec ewentualnym nadużyciom prawa do wyrównania, projekt przewiduje uwzględnienie tej okoliczności na korzyść drugiego małżonka (art. 51⁴ § 2). Wprowadzając w tym przepisie możliwość żądania zmniejszenia obowiązku wyrównania dorobków, projekt odwołuje się w tym zakresie do znanej prawu rodzinnemu klauzuli „ważnych powodów”, jako przesłanki uwzględnienia takiego żądania. Celem instytucji wyrównania dorobków jest bowiem wyrównanie różnicy wynikającej z faktu prowadzenia przez jednego z małżonków domu, wychowania dzieci, stanu jego zdrowia itp.

Wyrównania dorobków mogą dokonać umownie sami małżonkowie (lub byli małżonkowie) od chwili ustania rozdzielności (zmiana ustroju majątkowego lub ustanie małżeństwa). Sposoby wyrównania określa art. 51⁴ § 1 *in fine*. Jeżeli jednak nie dojdzie do porozumienia między stronami, każda z nich może wystąpić o sądowe rozstrzygnięcie co do sposobu i wysokości wyrównania.

W razie śmierci jednego z małżonków rozliczenie dorobku i wyrównanie różnicy następuje między jego spadkobiercami, a małżonkiem pozostałym przy życiu (art. 51⁵). Spadkobiercy mogliby zgłosić żądanie zmniejszenia obowiązku wyrównania dorobków jedynie wtedy, gdy spadkodawca wystąpił z powództwem o rozwód, separację albo o unieważnienie małżeństwa. Jest to unormowanie analogiczne do art. 43 § 2 zdanie 2 K.r.o., który odnosi się do ustalenia nierównych udziałów w majątku wspólnym.

d) Ustrój przymusowy

Art. 52.

W miejsce żądania zniesienia wspólności tak ustawowej, jak umownej wprowadza się żądanie ustanowienia przymusowej rozdzielności majątkowej, z którym można wystąpić również w razie obowiązywania umownego ustroju rozdzielności z rozliczeniem dorobku. Termin „zniesienie wspólności” nie może zatem pozostać już choćby z powodu wprowadzenia umownej rozdzielności z rozliczeniem dorobku. Określenie „przymusowy ustrój majątkowy” jest używane obecnie w języku prawniczym doktryny i orzecznictwa na oznaczenie ustroju rozdzielności majątkowej, jaki powstaje w wypadku ustania wspólności majątkowej z mocy orzeczenia sądu (art. 52 K.r.o.) i z mocy prawa (art. 53 K.r.o.). Tak również była określana przymusowa rozdzielność majątkowa w prawie małżeńskim majątkowym z 1946 r. (tytuł dz. IV w rozdz. IV). Sąd mógłby ustanowić rozdzielność majątkową tylko od dnia wytoczenia powództwa, choć w wyjątkowych wypadkach, w szczególności gdy małżonkowie długo pozostają w faktycznej separacji, mógłby ustanowić tę rozdzielność z datą wcześniejszą (względ na niedostatek świadomości prawnej konsekwencji pozostawania we wspólności).

Art. 53.

Analogicznie jak w prawie majątkowym małżeńskim z 1946 r., za przyczynę powstania przymusowego ustroju rozdzielności majątkowej należy uznać ogłoszenie upadłości w stosunku do małżonka. Uchylenie ubezwłasnowolnienia, a także wszystkie przewidziane prawem upadłościowym sytuacje, w których upadły

odzyskuje możliwość rozporządzania swoim majątkiem, będą skutkować, z mocy prawa, powstanie ustroju ustawowego.

Art. 54, art. 61⁵.

Rozdzielność majątkowa separowanych małżonków jest ustrojem przymusowym. Powinno to zatem znaleźć odzwierciedlenie w przeniesieniu unormowania zawartego obecnie w art. 61⁵ do rozdziału III w dziale III, który otrzymuje tytuł „Przymusowy ustrój majątkowy”. Usytuowanie tej normy w art. 54 w § 1 w brzmieniu projektu usuwa ewentualne wątpliwości, co do charakteru ustroju rozdzielności majątkowej między separowanymi małżonkami. O ile nie budziły wątpliwości skutki orzeczenia separacji na stosunki majątkowe między małżonkami, o tyle niejasne było, jakie skutki ma jej zniesienie. Proponowane brzmienie § 2 w art. 54 rozstrzyga te wątpliwości w sposób jednoznaczny.

Art. 61⁶ § 3.

Nowe brzmienie art. 61⁶ § 3 nie zawiera dotychczasowego zdania drugiego, które przeniesiono do proponowanego art. 54 § 2.

Zmiany w Kodeksie postępowania cywilnego

Proponowane zmiany są konsekwencją omówionych powyżej zmian w prawie materialnym. W art. 565 § 1 określenie „czynność przekraczająca zakres zwykłego zarządu” zastąpiono określeniem „czynność, do dokonania której jest potrzebna zgoda drugiego małżonka lub której drugi małżonek sprzeciwił się”, zaś w art. 567 § 1 wyrazy „majątku odrębnego” zastąpiono wyrazami „majątku osobistego”. Skreślenie art. 767¹ jest dokonywane w ramach odrębnej ustawy nowelizującej K.p.c. i wychodzi naprzeciw radykalnej zmianie art. 41 K.r.o. Dodatkowo jest to uzasadnione koncepcją przesunięcia momentu rozstrzygnięcia o skierowaniu egzekucji do majątku objętego wspólnością z postępowania ze skargi na czynności komornika na postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności (art. 787, 787¹), którą to koncepcję realizują zmiany w K.p.c. proponowane niniejszą ustawą. Obecna możliwość podnoszenia zarzutów w postępowaniu ze skargi na czynności komornika nastrocza wiele trudności i rozbieżności w praktyce i nie odpowiada przyjętym rozwiązaniom materialnoprawnym, które wyraźnie określają możliwości prowadzenia egzekucji z majątku wspólnego, gdy dłużnikiem jest tylko jeden z

małżonków. W konsekwencji będzie można jednoznacznie rozstrzygnąć o tym już w postępowaniu klauzulowym.

Z kolei zarzuty z tytułu zawarcia umowy majątkowej małżeńskiej mogłyby być podnoszone w drodze stosownych powództw przeciwegzekucyjnych. Projekt przewiduje w związku z tym poszerzenie podstaw powództw przeciwegzekucyjnych w proponowanym nowym przepisie art. 840 § 3 K.p.c., nie uchybiając możliwości stosowania art. 840 § 1 pkt 3 oraz art. 841 K.p.c. Ponadto dłużnik i jego małżonek mogliby podnosić te zarzuty, występując o wstrzymanie czynności egzekucyjnych przez komornika (zdanie drugie w proponowanym nowym brzmieniu art. 822).

Przepisy końcowe

Przepisy przejściowe mają na uwadze ciągłość stosunków prawnych, które są przedmiotem jego regulacji, ponadto także postulaty ochrony praw nabytych i pewności obrotu, co dotyczy w szczególności zawartych przed dniem wejścia w życie ustawy umów majątkowych.

Przy określeniu terminu wejścia w życie ustawy należałoby zastosować, ze względu na wagę regulacji i postulat pewności prawa, wskazanie konkretnej daty. Ponadto wskazanie tej daty powinno się opierać na przyjęciu 6-miesięcznego *vacatio legis* od momentu jej publikacji.

Uchwalenie ustawy nie spowoduje skutków finansowych dla budżetu państwa.

OCENA SKUTKÓW REGULACJI

1. Cel wprowadzenia ustawy

Celem nowelizacji jest dostosowanie obowiązującej od 38 lat regulacji dotyczącej majątkowych stosunków małżeńskich do współczesnych uwarunkowań społecznych i gospodarczych. Proponowane zmiany zmierzają również do ułatwienia małżonkom prowadzenia działalności gospodarczej, będącej coraz częściej podstawowym źródłem utrzymania rodziny, pogodzenia różnych form prawnych prowadzenia tej działalności z zasadami ustawowego ustroju wspólności majątkowej oraz zapewnienia należytej ochrony wierzycielom małżonków uczestniczących w obrocie gospodarczym, bez uszczerbku dla dobra rodziny dłużników. Ponadto, zgodnie ze standardami prawa europejskiego, reguluje się korzystanie przez małżonków z mieszkań służących stałemu zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych rodziny oraz z przedmiotów urządzenia domowego.

Proponuje się także zniesienie dotychczasowego zróżnicowania ze względu na płeć w zakresie możliwości uzyskania zezwolenia sądu na wcześniejsze zawarcie małżeństwa.

2. Wskazanie podmiotów, na które oddziałuje ustawa

Projektowana ustawa oddziałuje przede wszystkim na sytuację majątkową osób pozostających w związku małżeńskim.

3. Konsultacje

Ze względu na przedmiot regulacji, projektowana ustawa jest aktem o szczególnej doniosłości społecznej, dlatego projektodawca poddał ją zaopiniowaniu przez Radę Legislacyjną (§ 12 ust. 2 Regulaminu pracy Rady Ministrów). Przepisy prawa nie przewidują obowiązku przeprowadzenia innych konsultacji przedmiotowego projektu, tym niemniej został on przedstawiony do zaopiniowania również Rzecznikowi Praw Obywatelskich, Sądowi Najwyższemu, Krajowej Radzie Sądownictwa, Naczelnej Radzie Adwokackiej, Krajowej Radzie Radców Prawnych, Krajowej Radzie Notarialnej, Krajowej Radzie Komorniczej oraz Pełnomocnikowi Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn. Ostateczna wersja projektu uwzględnia wiele uwag i propozycji zgłoszonych przez te spośród wymienionych wyżej podmiotów, które przedstawiły swoje stanowisko.

4. Skutki finansowe i społeczno-gospodarcze ustawy

Ustawa nie spowoduje skutków dla finansów publicznych, w tym budżetu państwa i budżetów jednostek samorządu terytorialnego. Nie będzie też miała bezpośredniego wpływu na rynek pracy, konkurencyjność gospodarki ani sytuację i rozwój regionalny.

SEKRETARZ
KOMITETU INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ
SEKRETARZ STANU
W MINISTERSTWIE SPRAW ZAGRANICZNYCH

Prof. dr hab. Danuta Hübner
Sekr. Min. DH/1091 /2003/DPE/dj

Warszawa, 4.04, 2003 r.

Pan
Aleksander Proksa
Sekretarz Rady Ministrów

Opinia o zgodności projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, z prawem Unii Europejskiej, wyrażona na podstawie art. 2 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 8 sierpnia 1996 r. o Komitecie Integracji Europejskiej (Dz. U. Nr 106, poz. 494) przez Sekretarza Komitetu Integracji Europejskiej, Minister Danutę Hübner, działającą z upoważnienia Przewodniczącego Komitetu Integracji Europejskiej.

W związku z przedłożonym projektem ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (pismo RM 10-44-03), pozwalam sobie wyrazić następującą opinię:

Przedmiot projektowanej regulacji nie jest objęty zakresem prawa Unii Europejskiej.

Z poważaniem,

Zast. Sekretarza Komitetu
Integracji Europejskiej
PODSEKRETARZ STANU

Jarostaw Płatek

Do uprzejmej wiadomości:

Pan
Marek Sadowski
Podsekretarz Stanu
Ministerstwo Sprawiedliwości